

Χρονολόγιο Ρουμλουκιού

Γράφει ο Γιάννης Μοσχόπουλος

Τέλη Οκτωβρίου 1944

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΓΙΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ

Τον Οκτώβριο του 1944, οι Γερμανοί, νικημένοι από τους Συμμάχους σε όλα τα μέτωπα, άρχισαν να αποσύρουν τις στρατιωτικές δυνάμεις τους από τον ελληνικό χώρο.

Στην περιοχή του Γιδά οι Γερμανοί άρχισαν να ανατινάζουν τις βόμβες και τα πυρομαχικά του αεροδρομίου του Παλιοχωρίου. Υπάρχει μία αεροφωτογραφία του 1945, που δείχνει τις πάμπολλες γούρνες από τις πολλαπλές εκρήξεις που έγιναν στην αγροτική περιοχή ανατολικά του Γιδά μέχρι έξω από το Παλιοχώρι. Μέχρι και σήμερα η περιοχή αυτή είναι κατάσπαρτη από μεταλλικά θραύσματα.

Ο Ν. Μπαλωματής μου ανέφερε ότι τότε περνούσαν από το Αιγίνιο προς τη Θεσσαλονίκη τραίνα που μετέφεραν πολλές γερμανικές μονάδες, άρματα, οχήματα, μέχρι και μικρά αεροπλάνα (με διπλωμένα τα φτερά τους).

Σύμφωνα με τον Ν. Σαλπιστή, οι Γερμανοί έφυγαν στις 26-10-1944 [Πέμπτη] από τον σταθμό Κατερίνης ανατινάζοντας τις γραμμές πίσω τους. Την ίδια μέρα μπήκε ο ΕΛΑΣ στην Κατερίνη και μετά 3 μέρες έγινε ο επίσημος γιορτασμός της απελευθέρωσης.

Το βράδυ της 26-10-1944 η Διοίκηση του ΕΛΑΣ ήταν στον σιδηροδρομικό σταθμό Αιγινίου, ενώ δεν υπήρχαν Γερμανοί νότια του Αλιάκμονα [Ν. Μπαλωματής].

Κατά τον Αλ. Χατζηκώστα οι Γερμανοί έφυγαν μάλλον νύκτα της 26/27-10-1944 από την πόλη της Βέροιας και στις 27-10-1944 [Παρασκευή] μπήκε ο ΕΛΑΣ, αλλά η γιορτή της απελευθέρωσης έγινε στις 29-10-1944 [Κυριακή]. Όμως ο Χρ. Σκούπρας υποστηρίζει ότι οι Γερμανοί κατείχαν τον σιδηροδρομικό σταθμό Βεροίας μία μέρα ακόμη, μάλλον μέχρι το βράδυ της 27/28-10-1944. Παρέπεμψε δε στο βιβλίο του Στεφ. Σαράφη, που στη σελίδα 424 επ. γράφει: «[...] 322) [...] Τμήματα Χ μεραρχίας κατέλαβαν [...] 29 Οχτώβρη τη Βέροια και πιέζουν τον εχθρό προς Τοψίν. [...] 30 Οχτώβρη. Τμήματα ΧΙ μεραρχίας μπήκαν στη Θεσσαλονίκη στις 3 το απόγεμα [...]».

Για την αποχώρηση των Γερμανών από τον Γιδά και την είσοδο των δυνάμεων του ΕΛΑΣ συγκέντρωσα το 1997-1998 μαρτυρίες κατοίκων Αλεξάνδρειας, οι οποίοι μου είπαν:

Ο 84χρονος –Γ. (από το Νησέλι): « Το [...] '44 έφυγαν οι Γερμανοί από εδώ [...]. Μετά τις 26 Οκτωβρίου έφυγαν, [...]. Έφυγαν προς το Γιδά. Μπροστά έφυγαν οι Γερμανοί και ύστερα από καμιά ώρα ήρθαν αντάρτες, καβάλα και οπλισμένοι. Μόλις έφυγαν οι Γερμανοί, μπήκαν αντάρτες. Αντάρτες παντού, όπου και να κοιτούσες. [...] Οι αντάρτες ρώτησαν οι Γερμανοί που είναι, [...]»

Η 71χρονη –Β.: «Το '44. Έφυγαν οι Γερμανοί από δω τον Οκτώβριο μήνα, [...] Δύο Αυστριακοί ήρθαν στο θ'κό μας το σπít' και έψαχναν άλογα. Πάνε εκεί στο Μ. να πάρ'ν το άλογο, έρχονται και σε μας, μπαίνουν μέσα. Ήταν νύχτα. Στη πλατεία Παπαντώνη ήταν συγκεντρωμένα αυτοκίνητα. Τα τρένα φώναζαν, έκαιγαν άχυρα απ' τις [...] αποθήκες, πως είναι το Πανόραμα. Εκεί είχαν [...] αποθήκες, άχυρα πολλά. Πιο μπροστά είχαν ανατινάξει το αεροδρόμιο. [...] Οι Γερμανοί άρχισαν να ανατινάζουν τις βόμβες. Οπότε μαζεύτηκαν η φάλαγγα στη πλατεία Παπαντώνη και σε εμάς και ό,τι έβρισκαν έπαιρναν. [...] να φωνάζουν τα τρένα, σφύριζαν γιατί οπισθοχωρούσαν, πήγαιναν πίσω στη Σαλονίκη. Είχαν ανατινάξει, τη γέφυρα του '66 και δεν πάαιναν τα τρένα κατά κει, τα τρένα γυρνούσαν. Μόλις περνούσαν ένα ποτάμ' τα τρένα έκαναν επιστροφή μέχρι εδώ και πίσω. [...]. Όταν έφυγαν οι Γερμανοί την άλλη μέρα, μπήκαν αντάρτες στο Γιδά. [...]».

Ο 81χρονος -Μ.: «Οι Γερμανοί έφυγαν τέλη Οκτωβρίου του '44. Εδώ ήμουν όταν έφευγαν. Έφευγαν πανικοβλημένοι και εκνευρισμένοι. Με φάλαγγα. Με πλιάτσικα. Ήθελαν να ανατινάξουν τον σταθμό και σηκώνομαι εγώ, ο Π.Μ., ο Α., δεν θυμάμαι ποιος ήταν κοινοτάρχης και ο Π.Κ. και σηκωνόμαστε και πάμε μέσα στο Γιδά και μαζεύουμε σάρια, με σάρια γινόταν τότε οι συναλλαγές και πάμε και αγοράζουμε 3 γουρούνια και λίγο τσίπουρο και τα δώσαμε στους Γερμανούς για να γλιτώσουμε το σιδηροδρομικό σταθμό. Θα τον ανατίναζαν. Και ορισμένα οικήματα στο νεκροταφείο. Εκείνες τις αποθήκες που ήταν παλιά. Γλιτώσαμε. Και πολλά άλλα πράγματα. Αμέσως με το που έφυγαν οι Γερμανοί, μπήκαν οι αντάρτες μέσα. Σε δυο τρεις μέρες μπήκαν μέσα. [...] Ήταν ο Παπαζήσης, ο διοικητής

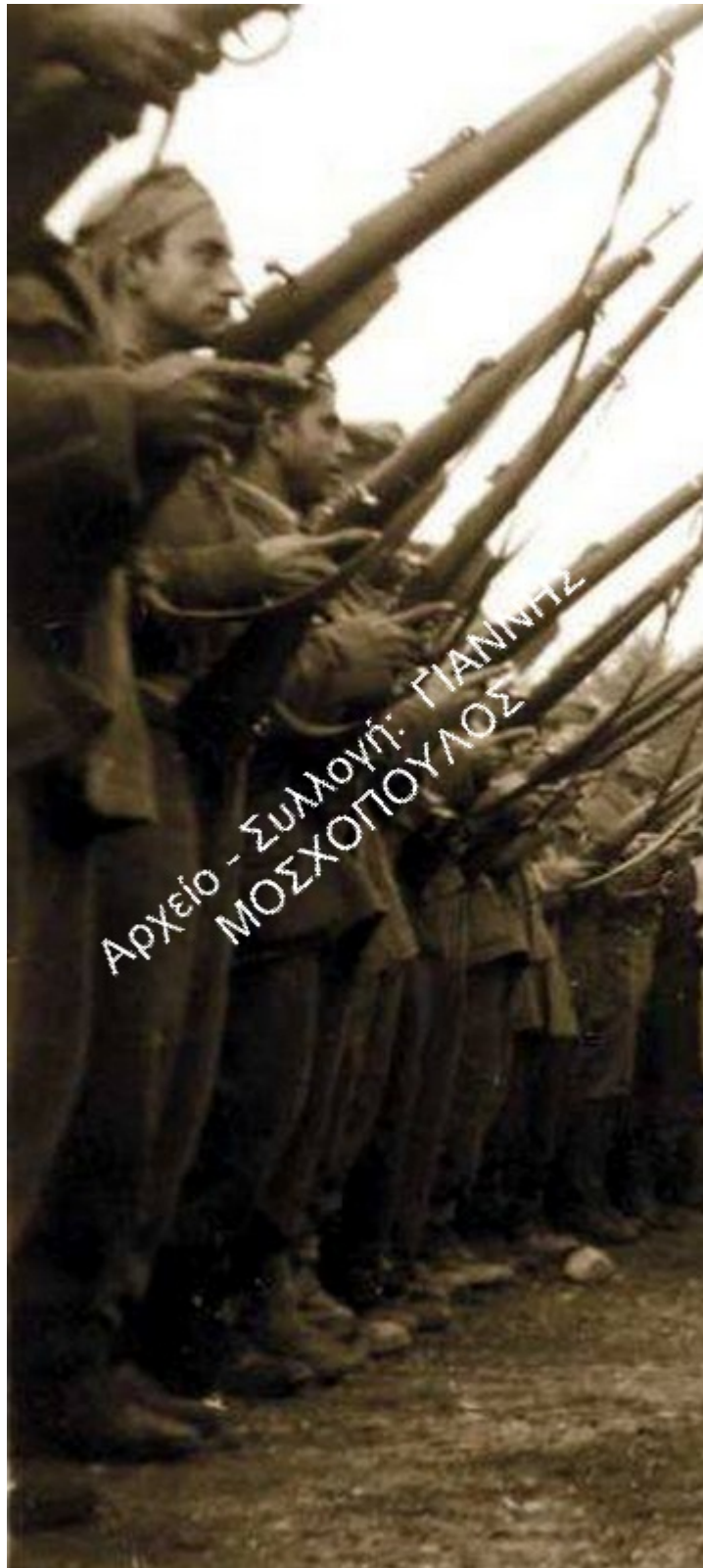
του 16^{ου} Συντάγματος του Πεζικού, ήταν Ταγματάρχης, ήταν παλιός αξιωματικός, και ο καπετάν Μαύρος. Ο Χ.Π. απ' τη Νάουσα.[...]

Ο 80χρονος -Π.: «Όταν έφυγαν οι Γερμανοί πέρασαν από δω φάλαγγες. Σταμάτησαν στην πλατεία Παπαντωνίου, όπως είναι τώρα, βουρβούριζε από Γερμανούς, από μηχανοκίνητα, από αυτοκίνητα, από διάφορα. Ήταν η τελευταία βραδιά. Δεν θυμάμαι ακριβώς πότε. Ήταν φθινόπωρο. Ήρθα εδώ, γέμισε η πλατεία από αυτοκίνητα και από τανκς. Το πρώι ποιος ξέρει τι ώρα φύγαν αυτοί, όταν άνοιξα τα μάτια μου δεν υπήρχε ούτε ψυχή. Από την προηγούμενη μέρα είχαν αρχίσει οι ανατινάξεις. Ανατίναζαν ότι ήταν χρήσιμο. [...] Ακούμε χτυπάει η καμπάνα και να αναρωτιόμαστε μεταξύ μας. Από το ένα στόμα στο άλλο, ήρθαν αντάρτες. Μπήκαν μέσα στο Γιδά, τρεχάλα, χαρά όλοι εμείς. Σηκωνόμαστε πάμε στο προαύλιο της εκκλησίας και τι να δεις. Ο ένας πάνω τον άλλο και από γύρω γύρω ήταν και από άλλα χωριά, από το Σχοινά από το Νεοχώρι. Και εκείνο το περιστατικό που θυμάμαι είναι τον Α.Π. και τον Παπαζήση. Καβαλούσε ένα μαύρο άλογο δικό του ο Π., ο Παπαζήσης είχε ένα άλογο στρατιωτικό, ψαρί, λεβέντικο. Παπαζήσης Γιώργος, ξένος ήταν αυτός, [...]. Έβγαλαν λόγο αυτοί, ο πρόεδρος, ο -Μ. και ο π-. Όλοι μίλησαν. Ήταν κόσμος και κοσμάκης. Έγινε δοξολογία, μίλησε αυτός, μίλησαν αυτοί, εμάς μας πήραν τα δάκρυα. Αρχισαν να μιλάνε ο Παπαζήσης και αυτοί, πως πολεμούσαμε και πως κάναμε αυτή τη μάχη και πως κάναμε την άλλη. Πολλά τέτοια. Εμείς συγκινηθήκαμε. Αφού έφυγαν, ανέλαβε το ΕΑΜ, οι δικοί μας. [...]

Για τον προσδιορισμό της νύκτας που η τελευταία γερμανική φάλαγγα διανυκτέρευσε στον Γιδά και της ημέρας αποχώρησης των Γερμανών, παραθέτω τις ακόλουθες σκέψεις:

Ο Θαν. Μητσόπουλος στο βιβλίο του σελ. 400 επ. αναφέρει ότι «[...] οι Γερμανοί εγκαταλείπουν [...] και στις 27 του Οχτώβρη τη νύχτα, η τελευταία γερμανική φάλαγγα [από την Χαλκηδόνα, όπου είχε υποχωρήσει και συμπτυχθεί καθηλωθεί], με αγώνα σκληρό και αιματηρό κατόρθωσε να απαγγιστρώσει τις δυνάμεις που ήταν οχυρωμένες στο «Ηρώον» [μαύρο άγαλμα] των Γιαννιτών και να περάσει κυνηγημένη πέρα από τον Αξιό. Ήταν βροχερή, θυμάμαι, η τελευταία μέρα των Γερμανών στην περιοχή μας. [...]

Η γερμανική φάλαγγα που διανυκτέρευσε στο Γιδά, νομίζω ότι πρέπει να ήταν η οπισθοφυλακή των Γερμανών που έφυγαν από τον σιδηροδρομικό σταθμό της Βέροιας. Μάλλον επρόκειτο για μηχανοκίνητη μονάδα πεζικού. Μάλλον έφυγαν αργά το απόγευμα της 28-10-1945 από την Βέροια, γι' αυτό και το ανακοινωθέν του ΕΛΑΣ μιλάει για κατάληψή της την 29-10-1945, ημέρα που έγινε και η γιορτή απελευθέρωσης της Βέροιας. Συνεπώς αυτοί ήταν που έφθασαν νύκτα της 28-10-1944 στον Γιδά, διανυκτέρευσαν και πολύ νωρίς τα χαράματα της 29-10-1944 αναχώρησαν με κατεύθυνση προς τον Αξιό και την Γιουγκοσλαβία.

Φωτ. 1. Μαχητές του ΕΛΑΣ (διαδίκτυο)

Φωτ. 2. Ο Γ.Παπαζήσης (επάνω στο κέντρο), αρχείο Αλ. Χατζηκώστα.

Σαράφης 1946: Στρατηγού Στέφανου Σαράφη, Ο ΕΛΑΣ, έκδ. «Τα νέα βιβλία» Α.Ε., Αθήνα 1946.

Μητσόπουλος 1980, Θανάσης Μητσόπουλος, Το 30ό Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, εκδ. Κέρδος 1980.

31-10-2015 / mosio@otenet.gr